

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามที่เสนอในบทที่ 3 นำมาอภิปรายสิ่งที่สำรวจพบและอภิปรายตาม สมมติฐานการวิจัยโดยเปรียบเทียบความแตกต่างของปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมของ ผู้คนที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม ตามตัวแปร เพศ ศาสนา ภูมิภาค อาชีพหลักของครอบครัว สภาพความเป็นเมือง และสถานภาพ ดังนี้

ตอนที่ 1

การสำรวจปฏิกริยาจริยธรรมของนักเรียน ครู และผู้ปกครองต่อพฤติกรรมของ ผู้คนที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม ปรากฏผลดังนี้

ก. นักเรียน ครู และผู้ปกครอง จะมีปฏิกริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรม การสะสมวัตถุและสิ่งมีค่า พฤติกรรมความรักสัตว์ พฤติกรรมการควบคุมสิ่งแวดล้อม และ จะไม่มีปฏิกริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมเหล่านี้ ซึ่งสามารถพิจารณาตามลักษณะของ พฤติกรรมใดดังนี้

1) พฤติกรรมการสะสมวัตถุและสิ่งมีค่า จากสภาพที่เป็นอยู่ของสังคมไทย คนไทยส่วนใหญ่มีฐานะเศรษฐกิจยากจน รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลทั่วประเทศเท่ากับ 12,067 บาทต่อปี (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี 2523: 8) ซึ่งนับว่าน้อยมาก เมื่อขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจการเงิน และรู้สึกถึงความสำคัญของฐานะเศรษฐกิจ การสะสมเงินทอง และวัตถุสิ่งของต่าง ๆ จึงไม่ถูก พิจารณาว่าเป็นพฤติกรรมที่ผิด แต่กลับเป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและน่ายกย่อง ซึ่ง สันนิษฐานทฤษฎีจิตวิทยาที่ว่า สิ่งที่ขาดย่อมเป็นสิ่งที่มีบุคคลปรารถนา (Maslow 1968: 36)

2) พฤติกรรมความรักสัตว์ ปฏิกริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมนี้ทำให้ ทราบว่านักเรียน ครู และผู้ปกครอง ยกย่องชมเชย และเห็นด้วยกับพฤติกรรมที่แสดงถึง ความรักสัตว์ ซึ่งก็เป็นไปตามลักษณะประจำชาติไทย ลักษณะหนึ่ง คือ มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ นำใจกว้างขวาง และมีความเมตตาสงสาร (ประเสริฐ แยมกลินฟูง 2516: 17) ความมีน้ำใจเหล่านี้มิใช่จะมีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ยังแสดงต่อสัตว์ที่มี

ฐานะต่ำกว่าควย เมื่อต้องอาศัยแรงงานจากสัตว์ ผู้เลี้ยงจะเห็นคุณค่าและให้ความรัก ความเอาใจใส่เลี้ยงดูสัตว์นั้นอย่างดี มีใจทำโดยตระหนักเพียงว่าเป็นหน้าที่

3) พฤติกรรมการควบคุมสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ การควบคุมน้ำ การควบคุม สัตว์ และการควบคุมพืช จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาใน สังคมไทย เพราะประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนร้อยละ 80 เป็นเกษตร- กร ทั้งนี้การกระทำทุกอย่างที่พัฒนาอาชีพเกษตรกรรมแล้ว นับเป็นพฤติกรรมที่น่า ยกย่อง ถึงแม้จะต้องมีการดัดแปลงหรือเป็นธรรมชาติบ้างก็ตาม

ข. นักเรียน ครู และผู้ปกครองจะมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมการ ทำลายพันธุ์พืชและสัตว์ การทำให้สิ่งแวดล้อมสกปรก การกระทำต่อสัตว์อย่างไม่เป็นธรรม เช่น การนำสัตว์มาต่อสู้กัน การทดลองกับสัตว์ และจะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อ พฤติกรรมเหล่านี้ จากลักษณะของพฤติกรรม สามารถนำมากล่าวได้ดังนี้

1) พฤติกรรมการทำลายพันธุ์พืชและสัตว์ ซึ่งนับเป็นพฤติกรรมที่คนส่วน ใหญ่ในสังคมไม่พึงปรารถนา แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมเหล่านี้ยังปรากฏอยู่เสมอ คุ้ได้ จากสภาพป่าไม้ของประเทศที่ถูกทำลายลงเรื่อย ๆ พ.ศ. 2503 เคยมีพื้นที่ป่าไม้ 182 ล้านไร่ (57% ของเนื้อที่ประเทศ) มาเหลือเพียง 114 ล้านไร่ (37% ของเนื้อที่ประเทศ) ในปี พ.ศ. 2517 และในปี พ.ศ. 2522 เหลือพื้นที่ป่าไม้เพียง 24% (สุทิน ชอทะชัน 2524: 21) ส่วนพฤติกรรมการลักลอบจับสัตว์ในเขตป่าสงวนก็มีข่าวให้ทราบกันอยู่เสมอ เมื่อพฤติกรรมเหล่านี้ยังปรากฏอยู่ และเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมส่วนรวม ปฏิริยาจริยธรรมตอบสนองจึงออกมาในรูปของปฏิริยาจริยธรรมทางลบสูง

2) พฤติกรรมการทำให้สิ่งแวดล้อมสกปรก ปฏิริยาทางลบต่อพฤติกรรมนี้ แสดงให้เห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาของสังคม และทางราชการก็มีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์และรณรงค์ให้ช่วยกันรักษาความสะอาดของสิ่งแวดล้อม จนทำให้คนทั่วไปยอม รับผิดชอบและมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมนี้ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่ามีการทำให้ สิ่งแวดล้อมสกปรกมากและเป็นปัญหาต่อสังคม จนมีปฏิริยาต่อต้าน เพื่อให้รีบแก้ไขโดยเร็ว

3) พฤติกรรมการปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไม่เป็นธรรม เช่น การนำสัตว์มา ต่อสู้กัน การทดลองกับสัตว์ จากลักษณะความเมตตาต่อสัตว์ของคนไทยดั้งเดิมกล่าวมาแล้ว จึงทำให้มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมที่กระทำต่อสัตว์ในท่านองนี้

ค. พฤติกรรมการไม่อนุรักษ์พลังงาน การแข่งสัตว์ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การฆ่าสัตว์ และการใช้แรงงานสัตว์ พบว่า นักเรียน ครู และผู้ปกครอง จะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมเหล่านี้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่แน่ใจว่าจะมีหรือจะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบ การที่ปฏิริยาแสดงออกมาในลักษณะนี้น่าจะเกิดจากความขัดแย้งในการพิจารณา ประเมิน ความถูก-ผิด ดี-ไม่ดี ควร-ไม่ควร ของพฤติกรรม 2 กรณี คือ กรณีที่ 1 ทั้ง ๆ ที่พฤติกรรมเหล่านั้นน่าจะถูกตำหนิ แต่ก็ต้องการให้มีพฤติกรรมนั้นต่อไป หรือ กรณีที่ 2 ทั้ง ๆ ที่พฤติกรรมเหล่านั้นไม่น่าจะถูกตำหนิ แต่ก็มีพฤติกรรมที่ถูกต้องสมควร

ง. พฤติกรรมการเช่นไหวบวงสรวงผีसाงเทวดา การอนุรักษ์ความงามธรรมชาติ พบว่า นักเรียน ครู และผู้ปกครอง จะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมเหล่านี้ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่แน่ใจว่าจะมีหรือจะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวก สำหรับพฤติกรรมการเช่นไหวบวงสรวงผีसाงเทวดานั้น เป็นพฤติกรรมที่ยังปรากฏในสังคมไทย และคนส่วนใหญ่ก็มีพฤติกรรมเช่นนี้ในบางครั้ง ดังนั้นพฤติกรรมการเช่นไหวบวงสรวงผีसाงเทวดาจึงไม่ถูกประเมินว่าเป็นพฤติกรรมที่ผิดหรือมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมนี้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่แน่ใจว่าเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องและควรจะมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวก ส่วนพฤติกรรมการอนุรักษ์ความงามธรรมชาติ เป็นพฤติกรรมที่นักเรียน ครู และผู้ปกครองมีความคิดเห็นร่วมกันว่าไม่ผิดและไม่เป็นปฏิริยาจริยธรรมทางลบ แต่ก็ตัดสินใจไม่ได้ว่าจะมีหรือจะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวก ซึ่งอาจจะเป็นเพราะพฤติกรรมนี้มี ความจำเป็นน้อยในสังคมไทย และมีการเน้นถึงความสำคัญน้อยด้วย

จ. พฤติกรรมความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์และการไม่อนุรักษ์ศิลปวัตถุ พบว่า นักเรียน ครู และผู้ปกครอง ไม่แน่ใจว่าจะมีหรือจะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบ เมื่อพิจารณาลักษณะของแต่ละพฤติกรรมสามารถแยกกล่าวได้ดังนี้

สำหรับพฤติกรรมความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์นั้น นักเรียน ครู และผู้ปกครองยังตัดสินใจไม่ได้ว่าควรจะมีปฏิริยาจริยธรรมเช่นไร เพราะไม่แน่ใจว่าพฤติกรรมนี้เป็นพฤติกรรมที่ถูกต้อง ในขณะที่เดียวกันก็ไม่กล้าตัดสินใจว่าเป็นพฤติกรรมที่ผิด ส่วนพฤติกรรมการไม่อนุรักษ์ศิลปวัตถุก็เช่นเดียวกันที่นักเรียน ครู และผู้ปกครอง ตัดสินใจไม่ได้ว่าจะมีหรือจะไม่มีปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบ แสดงให้เห็นว่าคนในสังคมส่วนใหญ่ให้ความสนใจต่อพฤติกรรมนี้น้อย และผลของการกระทำก็ยังไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคมมากนัก จึง

ไม่ได้มีการกำหนดปฏิบัติการวิจัยธรรมที่แน่นอนต่อพฤติกรรมนี้

การเปรียบเทียบความแตกต่างของปฏิบัติการวิจัยธรรม ตามตัวแปรต้น

เพศกับปฏิบัติการวิจัยธรรมต่อพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม

เพศชายและเพศหญิงมีปฏิบัติการวิจัยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หรือต่ำกว่า จำนวน 6 พฤติกรรม คือ พฤติกรรมการสะสมวัตถุ การควบคุมพืช การควบคุมสัตว์ ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ การแข่งสัตว์ การนำสัตว์มาต่อสู้กัน และมีปฏิบัติการวิจัยธรรมทางลบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 หรือต่ำกว่า จำนวน 5 พฤติกรรม คือ การทำลายพันธุ์พืช การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การนำสัตว์มาต่อสู้กัน ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์และการเซ่นไหว้ดวงสว่างมีแสงเทวดา จากจำนวนพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น 20 พฤติกรรม จึงสรุปได้ว่า ตัวแปรเพศมีอิทธิพลต่อปฏิบัติการวิจัยธรรมทั้งทางบวกและทางลบค่อนข้างน้อย

ผลการวิจัยที่ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน คือ เพศชายและเพศหญิงมีปฏิบัติการวิจัยธรรมทางบวกไม่แตกต่างกัน 14 พฤติกรรม และมีปฏิบัติการวิจัยธรรมทางลบไม่แตกต่างกัน 15 พฤติกรรม อาจกล่าวได้ว่าถึงแม้เพศชายและเพศหญิงจะมีความแตกต่างกันในการรับรู้บทบาททางเพศ และได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันก็ตาม ความแตกต่างนี้เพียงแต่ทำให้เพศชายและเพศหญิงมีบุคลิกภาพและพฤติกรรมบางอย่างแตกต่างกันเท่านั้น แต่มิได้ทำให้ปฏิบัติการต่อการกระทำที่ถูก-ผิด ดี-ไม่ดี ควร-ไม่ควรของผู้นแตกต่างกันไปเลย ทั้งนี้เนื่องจาก เพศชายและเพศหญิง มีโอกาสเท่าเทียมกันในการศึกษาเล่าเรียน ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และที่สำคัญคือ เรียนหลักสูตรเดียวกัน ซึ่งถ่ายทอดและอบรมให้เด็กทั้งชายและหญิงทราบถึงพฤติกรรมที่ควรหรือไม่ควรกระทำต่อสิ่งแวดล้อม ทราบถึงผลเสียที่จะเกิดตามมาเมื่อมีพฤติกรรมกระทำต่อสิ่งแวดล้อมในทางที่มิควร นอกจากนี้อิทธิพลของการศึกษาและการสื่อสารกับประเทศอื่น ซึ่งมีอัตราความเจริญก้าวหน้าสูง ทำให้คนทั่วไปไม่ว่าเพศใดเห็นถึงตัวอย่างและความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อม จึงทำให้เพศชายและเพศหญิงได้รับข่าวสารและข้อมูล เช่นเดียวกัน และมีปฏิบัติการวิจัยธรรมทั้งทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ไปในทำนองเดียวกัน

สำหรับพฤติกรรมกระทำต่อสิ่งแวดล้อม 6 พฤติกรรม ที่เพศชายและเพศหญิงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกแตกต่างกัน พบว่า พฤติกรรมการควบคุมพืช การควบคุมสัตว์ ความเชื่อในไสยศาสตร์ การแข่งสัตว์ และการนำสัตว์มาต่อสู้กันนั้น เพศชายมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกสูงกว่าเพศหญิง ส่วนพฤติกรรมการสะสมวัตถุ เพศหญิงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกสูงกว่าเพศชาย

เมื่อพิจารณาลักษณะของพฤติกรรมแล้ว จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมการควบคุมพืชและสัตว์ เป็นพฤติกรรมการดัดแปลงธรรมชาติของพืชและสัตว์ที่ต้องอาศัยความรู้ความก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ ส่วนพฤติกรรมการแข่งสัตว์ การนำสัตว์มาต่อสู้กัน เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการเสี่ยง การแข่งขัน และความตื่นเต้น ซึ่งจากการศึกษาเรื่องค่านิยม และความคาดหวังของเยาวชนไทย ของ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2525: 77) พบว่า ค่านิยมเกี่ยวกับความใจกว้าง ความก้าวหน้าทันสมัยในเรื่อง การเปิดรับประสบการณ์ใหม่ ๆ แปลก ๆ ความตื่นเต้น โลกเอน การเสี่ยง การแข่งขัน และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น ชายมีค่านิยมค่านิยมนี้สูงกว่าหญิง ($P < .001$) ดังนั้นจึงน่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เพศชายมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมในลักษณะนี้สูงกว่าเพศหญิง

พฤติกรรมความเชื่อในไสยศาสตร์ เป็นอีกพฤติกรรมหนึ่งที่พบว่าเพศชายมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกสูงกว่าเพศหญิง ผลการวิจัยครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนทร โคมิน และสนธิ สมัครการ (2522: 289-330) เกี่ยวกับพฤติกรรมค่านิยม ศาสนา มายาศาสตร์ และโหราศาสตร์ ที่พบว่าเพศหญิงมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์มากกว่าเพศชาย แต่เมื่อพิจารณาคำถามที่ใช้ในการวิจัยพบว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ งานวิจัยดังกล่าวใช้คำถามเกี่ยวกับกรบนบานศาลกล่าว การสะเคาะเคราะห์ และการอุ้มหมูกวาง ส่วนคำถามสำหรับการวิจัยครั้งนี้ เป็นพฤติกรรมที่ต้องอาศัยความกล้า ความโลดโผน และการเสี่ยง เช่น การใช้เวทย์มนต์คาถา การใส่เครื่องรางของขลัง เป็นต้น ผลที่ได้จึงปรากฏว่าเพศหญิงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกน้อยกว่าเพศชาย ส่วนพฤติกรรมการสะสมวัตถุ เป็นพฤติกรรมเดียวกับที่เพศหญิงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกสูงกว่าเพศชาย ซึ่งโดยลักษณะแล้วเพศหญิงส่วนใหญ่มักได้ชื่อว่า เป็นคนช่างเก็บ และละเอียดถี่ถ้วนกว่าเพศชาย (ละม้ายมาศ ศรีทศต์ 2510: 115) จึงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมนี้สูงกว่าเพศชาย

พฤติกรรมกระทำต่อสิ่งแวดล้อม ที่เพศชายและเพศหญิงมีปฏิริยาจริยธรรมทาง

ลบแตกต่างกัน พบว่า เพศชายมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมการทำลายพันธุ์สัตว์ และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติสูงกว่าเพศหญิง เมื่อพิจารณาลักษณะของพฤติกรรมทั้งสอง จะเห็นได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่จะนำมาซึ่งผลเสียต่อสังคม และเมื่อเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคมส่วนรวม จะพบว่าเพศชายมีความรู้สึกรับผิดชอบมากกว่าเพศหญิง งานวิจัยของ สุนทรী โคมิน และสนธิ สมักรการ (2522: 83) เรื่องค่านิยมและระบบค่านิยมไทย พบว่า ค่านิยมที่ผู้ชายให้ความสำคัญสูงกว่าผู้หญิงนั้น ส่วนใหญ่เป็นค่านิยมที่เน้นทางค่านิยมมากกว่า ในขณะที่ค่านิยมที่ผู้หญิงให้ความสำคัญสูงกว่าผู้ชายส่วนใหญ่เป็นค่านิยมที่เน้นทางค่านิยมบุคคลมากกว่าสังคม ดังนั้นเมื่อมีการกระทำที่จะเกิดผลเสียต่อสังคม ผู้ชายจะมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบสูงกว่าผู้หญิง

ศาสนากับปฏิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม

สำหรับปฏิริยาจริยธรรมทางบวก พบว่า ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือต่ำกว่า จำนวน 5 พฤติกรรม คือ พฤติกรรมความรักสัตว์ การเช่นไหว้บวงสรวงผีसाงเทวดา ความเชื่อในไสยศาสตร์ การฆ่าสัตว์และการไม่อนุรักษ์พลังงาน ส่วนปฏิริยาจริยธรรมทางลบพบว่า ผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน มีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพียงพฤติกรรมเดียว คือ ความรักสัตว์ จึงสรุปได้ว่า ศาสนาต่างมีผลต่อปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบน้อยมาก โดยเฉพาะปฏิริยาจริยธรรมทางลบ ศาสนาแทบจะไม่มีอิทธิพลเลย

ผลการวิจัยสนับสนุนสมมติฐานเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ ผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกแตกต่างกัน 5 พฤติกรรม และมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบแตกต่างกันเพียงพฤติกรรมเดียว แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะเห็นได้ว่าไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ว่า ผู้ที่นับถือศาสนาแตกต่างกัน จะมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน เพราะผู้ที่นับถือศาสนาแต่ละศาสนา มีความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม แตกต่างกันไป การปลูกฝังหรือถ่ายทอดทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมเลี้ยงดูบุตรก็แตกต่างกันไป ด้วย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังคงเชื่อในเหตุผลดังกล่าวที่ว่า ผู้ที่นับถือศาสนาต่างกันจะ

มีความแตกต่างกันทางสังคมด้วย เพียงแต่ความแตกต่างนี้ยังไม่ต่างกันจนถึงกับทำให้
 ปฏิริยาจริยธรรมของบุคคลต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันทั้งหมด
 และเนื่องมาจาก กลุ่มคนที่มีนับถือศาสนาต่างกันเหล่านี้ ส่วนใหญ่ก็เป็นคนไทย เกิดใน
 ประเทศไทย หรืออยู่เมืองไทยมานาน มีสิ่งแวดล้อมที่เหมือนกัน และได้รับการศึกษาใน
 ระดับใกล้เคียงกัน แม้วัดการปฏิบัติของกลุ่มคนต่างศาสนาจะต่างกันมาง แต่อิทธิพลของ
 การถ่ายทอดจากสังคมภายนอกมีอิทธิพลต่อกลุ่มคนเหล่านี้และเป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยเฉพาะ
 กลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่นับถือศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ก็เป็นนักเรียนที่คลุกคลีอยู่ใน
 วงสังคมเดียวกับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีจำนวนมากกว่า จึงอาจทำให้มีการปรับตัว
 หรือเรียนรู้ในด้านความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม และความประพฤติหรือแบบอย่าง
 พฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อทำตัวให้เข้ากับคนอื่น ๆ ในวงสังคมได้ จึงทำให้กลุ่มผู้นับถือศาสนา
 พุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม มีปฏิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมของผู้อื่น ที่กระทำ
 ต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน
 ระดับชั้นต่าง ๆ ครู และผู้ปกครองเป็นหลักใหญ่ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนา
 ต่าง ๆ ที่ได้จึงแตกต่างกันมาก โดยกลุ่มผู้นับถือศาสนาคริสต์และอิสลามมีจำนวนน้อย
 $n = 20$ และ 40 ตามลำดับ) และแตกต่างจากกลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธ ($n = 2748$) มาก
 ความแตกต่างของจำนวนกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว น่าจะมีผลทำให้ความแตกต่างของปฏิริยา
 จริยธรรมของกลุ่มคนที่มีนับถือศาสนาต่างกันที่มีอยู่บางนั้นไม่ปรากฏเด่นชัด ซึ่งถ้าเป็นไปได้
 ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรจะพิจารณาโดยคำนึงถึงจำนวนกลุ่ม
 ตัวอย่างที่นับถือศาสนาต่าง ๆ ด้วย

พฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมที่กลุ่มผู้นับถือศาสนาต่างกันมีปฏิริยา
 จริยธรรมทางบวกแตกต่างกัน ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ พบว่า กลุ่มผู้นับถือ
 ศาสนาพุทธมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกสูงกว่าผู้นับถือศาสนาอิสลาม ทั้งนี้เนื่องจากหลัก
 ศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธมีคัมภีร์พิเศษความเชื่อโชคลางและไสยศาสตร์มาอยู่ในระบบการ
 ดำเนินชีวิต โดยถือว่าธรรมชาติเป็นเพียงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นธรรมดา ไม่ใช่สิ่งที่กำหนด
 ชะตากรรมของมนุษย์ การเชื่อถือโชคลางและไสยศาสตร์เป็นการกระทำที่ผิด เพราะ
 เป็นการยกสิ่งอื่นขึ้นเทียบเทียมพระเจ้า (พีเชษฐ กาลาม เกษตร 2522: 43) คนอิสลาม

ยึดถือกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด ในขณะที่ศาสนาพุทธ พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธความเชื่อ
 ถือและการยึดถือโชคลางและไสยศาสตร์เช่นกัน โดยทรงตรัสว่าพระองค์ทรงเว้นจากการ
 เลี้ยงชีพโดยเดรณานวิชาซึ่งถือว่าไม่มีประโยชน์และยังมีข้อกล่าวในคัมภีร์เป็นข้ออ้างโดยทรง
 ว่า "...ภิกษุผู้ถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นของเราไม่พึงประกอบอาถรรพณ์ คำร่า ทำนายฝัน
 ทำนายลัคนา นักชกตฤกษ์ ทำนายเสียงสัตว์ร้อง" (พิเชษฐ กาลาม เกษตร 2522: 42)
 แต่ในทางปฏิบัติจะพบว่าผู้ที่นับถือศาสนาพุทธส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่แสดงถึงความเชื่อในเรื่อง
 ไสยศาสตร์อยู่มาก

พฤติกรรมการฆ่าสัตว์ พบว่า ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์มีปฏิกริยาจริยธรรมทางบวก
 สูงกว่าผู้ที่ไม่ถือศาสนาอื่น ซึ่งเป็นไปตามความเชื่อพื้นฐานของศาสนาคริสต์ที่ว่า พระเจ้า
 ทรงสร้างสิ่งทั้งปวงไว้ก็เพื่อรับใช้มนุษย์ มนุษย์ไม่ตองนับถือและให้เกียรติสัตว์ พืช และสิ่ง
 ไรชีวิต (วิทย วิศทเวทย์ 2525: 3) ดังนั้นพฤติกรรมการฆ่าสัตว์จึงมิใช่เรื่องที่จะต้องถูก
 คำหนิสำหรับชาวคริสต์ และเมื่อเปรียบเทียบกับผู้นับถือศาสนาอื่น ๆ ผู้นับถือศาสนาคริสต์จึง
 มีปฏิกริยาจริยธรรมทางบวกสูงกว่า

ส่วนพฤติกรรมการไม่อนุรักษ์พลังงาน พบว่า ผู้นับถือศาสนาพุทธมีปฏิกริยาจริย-
 ธรรมทางบวกสูงกว่าผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบความมีอิสระในการดำเนิน
 ชีวิตระหว่างผู้นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม สามารถกล่าวได้ว่า ชาวพุทธมีอิสระใน
 การดำเนินชีวิตมากกว่าเพราะศาสนาพุทธสอนมิให้อยู่ภายใต้ข้อกำหนดใด ๆ (อัจนรา บุญชู
 2519: 40) ในขณะที่คนอิสลามมีกฎเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตตามที่พระเจ้ากำหนดอย่าง
 เคร่งครัด นอกจากนี้คนไทยยังมีลักษณะที่รักอิสรภาพหรือความเป็นไทย ไม่ชอบการควบคุม
 บังคับเข้มงวดมองชีวิตในแง่ความสวยงาม ความกลมกลืนและการหาความสุข จึงไม่มีความ
 รู้สึกขัดแย้งในใจเกี่ยวกับการปล่อยคนหาความสำราญ เขาลักษณะ "ทำอะไรได้คังใจ คือ
 ไทยแท้" (ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง 2516: 14-16) ดังนั้นจึงมีปฏิกริยาจริยธรรมทางบวก
~~สอดคล้อง~~พฤติกรรมการไม่อนุรักษ์พลังงานอย่างพุ่มเฟือย เมื่อเปรียบเทียบกับผู้นับถือศาสนาอิสลาม

ภูมิภาคกับปฏิกริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม

ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพฯ
 มหานคร มีปฏิกริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่าง
 กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือต่ำกว่า จำนวน 16 พฤติกรรม

และมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือต่ำกว่า จำนวน 11 พฤติกรรม จึงนับได้ว่า ตัวแปรภูมิภาคมีอิทธิพลต่อปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวก และทางลบค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีอิทธิพลต่อปฏิริยาจริยธรรมทางบวกอย่างมากถึง 16 พฤติกรรม จากจำนวนพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น 20 พฤติกรรม

ผลการวิจัยที่สนับสนุนสมมติฐานข้อ 3 คือ คนที่อยู่ในภูมิภาคต่างกัน มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน จำนวน 16 พฤติกรรม และมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบแตกต่างกัน จำนวน 11 พฤติกรรมนั้น น่าจะเนื่องมาจากความแตกต่างของสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของภูมิภาคต่าง ๆ ที่ทำให้คนในแต่ละภูมิภาคมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมบางอย่างแตกต่างกัน และถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดเหล่านั้นให้แก่สมาชิกของสังคมนั้น ๆ โดยอาศัยการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษา จึงทำให้คนในแต่ละภูมิภาคมีปฏิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่แตกต่างกัน

ส่วนพฤติกรรมที่คนในภูมิภาคต่าง ๆ มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกไม่แตกต่างกัน จำนวน 4 พฤติกรรม อันได้แก่ การสะสมสิ่งมีค่า การควบคุมพืช การควบคุมน้ำ การทำลายพันธุ์พืช และมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบไม่แตกต่างกันจำนวน 8 พฤติกรรม อันได้แก่ การนำสัตว์มาต่อสู้กัน การทดลองกับสัตว์ การไม่อนุรักษ์พลังงาน การแข่งสัตว์ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การฆ่าสัตว์ การใช้แรงงานสัตว์ และการไม่อนุรักษ์ศิลปวัตถุ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยนั้น แสดงว่า พฤติกรรมเหล่านี้ คนในทุก ๆ ภาคมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นพฤติกรรมที่ ดี-ไม่ดี ถูก-ไม่ถูก ควร-ไม่ควร และมีปฏิริยาจริยธรรมต่อผู้นที่กระทำพฤติกรรมนั้น ๆ ไปในทำนองเดียวกัน

จากการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ควยวิธีของเซฟเฟ และแจกแจงความถี่ จำนวนครั้งที่กลุ่มตัวอย่างแต่ละภูมิภาคแตกต่างกัน พบว่า คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกมากกว่าคนภูมิภาคอื่น ๆ เมื่อพิจารณาลักษณะพฤติกรรมที่คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกมากกว่าพบว่าเป็นพฤติกรรมเหล่านี้สามารถแบ่งกลุ่มตามลักษณะเด่น ๆ ได้ดังนี้ กลุ่มที่หนึ่ง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ เช่น การฆ่าสัตว์ การทดลองกับสัตว์ การนำสัตว์มาต่อสู้กัน การแข่งสัตว์ และการทำลายพันธุ์สัตว์

เป็นต้น กลุ่มที่สอง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความงามและความสะอาดของสิ่งแวดล้อม เช่น การไม่อนุรักษ์ศิลปวัตถุ และการทำให้สิ่งแวดล้อมสกปรก กลุ่มที่สาม พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาลและพลังงาน เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการไม่อนุรักษ์พลังงาน นอกจากนี้ก็เป็นพฤติกรรมความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ การที่พบว่าคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมเหล่านี้มากกว่าคนภูมิภาคอื่น ๆ น่าจะเป็นไปตามการอธิบายเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะของคนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ (ประเสริฐ แยมกลิ่นรุ่ง 2516: 18-19) ว่า คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่สู้ขี้มัน ถ่อมมันกับชีวิต และสิ่งแวดล้อม พอใจความสะอาด ความสนุกสนานมากกว่าสิ่งที่เป็นระเบียบจริงจังในชีวิต ทั้งนี้เนื่องมาจากประสบการณ์ในเรื่องของสภาวะแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดเวลา จึงต้องต่อสู้ดิ้นรนมากเพื่อให้ชีวิตรอดอยู่ และพยายามทำให้ชีวิตมีความหมาย น่าสนใจมากขึ้นด้วยการแสวงหาความสนุกสนานราเริงเริงเริงที่พอจะหาได้ ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับคนภูมิภาคอื่น ๆ คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมเหล่านี้มากกว่าคนภูมิภาคอื่น ๆ

ผลการวิจัยเกี่ยวกับปฏิริยาจริยธรรมทางบวก ยังพบอีกว่าคนกรุงเทพมหานคร มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมเหล่านี้น้อยกว่าคนในภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่า คนกรุงเทพมหานครไปต้องฟังหา อาศัยสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง แต่กลับเป็นกลุ่มคนที่ได้รับการศึกษาและอบรมให้ทราบถึงผลเสียของการกระทำที่ไม่เหมาะสม ไม่ควรต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่าคนในภูมิภาคอื่น ๆ เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของการศึกษาและความเจริญก้าวหน้าในการติดต่อสื่อสาร ดังนั้นพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมใดที่สังคมเห็นว่า เป็นปัญหาหรือไม่ควรปฏิบัติ คนกรุงเทพมหานครจะได้รับการถ่ายทอดอย่างรวดเร็วและทั่วถึงกว่าคนในภูมิภาคอื่น ๆ จึงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมเหล่านี้น้อยกว่าคนภูมิภาคอื่น

สำหรับปฏิริยาจริยธรรมทางลบ จากการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของเซฟเฟ่ และแจ้งนับความถี่จำนวนครั้งที่กลุ่มตัวอย่างแต่ละคู่มความแตกต่างกัน พบว่าคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบมากกว่าคนภูมิภาคอื่น ๆ เมื่อพิจารณาลักษณะพฤติกรรมที่คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบมาก พบว่าส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมประเภทการคัดแปลงธรรมชาติ เช่น การควบคุมน้ำ การควบคุมสัตว์ และการควบคุมพืช พฤติกรรมการสะสมวัตถุ สิ่งมีค่า และการอนุรักษ์ความงาม

ธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าทั้ง ๆ ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ จึงน่าจะต้องการให้มีพฤติกรรมกรรมการควบคุมหรือคัดแปลงธรรมชาติ เช่น การควบคุมน้ำ การควบคุมพืชและสัตว์ แต่กลับพบว่า คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี ปรากฏิยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมเหล่านี้มากกว่าคนภูมิภาคอื่น ๆ ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นไปไคว่า คนภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยเช่นนี้เรื่อยมา จนในที่สุดของปรับตัวและยอมรับสภาพความเป็นจริง คือ มีความมักน้อย สิ้นโทษ และพอใจ ในสิ่งที่ตนมีอยู่ โอกาสที่จะร่ำรวยและประสบความสำเร็จในชีวิตมีน้อย บุคคลจึงต้องลด ความมุ่งหวังในชีวิตของตนเองและพอใจในการมีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ (ประเสริฐ แยมกิ้น ฟุง 2516: 19) จึงส่งผลให้คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปรากฏิยาจริยธรรมทางลบต่อการ เปลี่ยนแปลง คัดแปลงธรรมชาติ และการมีชีวิตที่สุขสบายจากทรัพย์สินเงินทอง มากกว่า คนภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งลักษณะดังกล่าวอาจเป็นปัญหาในการพัฒนาความเจริญให้กับภูมิภาคนี้ ต่อไปได้

ผลการวิจัยเกี่ยวกับปรากฏิยาจริยธรรมทางลบ ยังพบอีกว่าคนภาคใต้มีปรากฏิยา จริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมเหล่านี้น้อยกว่าคนภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งก็สอดคล้องกับการอธิบาย เชิงทฤษฎีของประเสริฐ แยมกิ้น ฟุง (2516: 18-19) ที่ว่า ลักษณะภูมิศาสตร์ ลักษณะ อาชีพและทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ กระตุ้นส่งเสริมให้คนภาคใตกระตือรือร้น มุ่ง แสดงความสามารถและแสวงหาความสำเร็จอย่างแข่งขันกันมาก ดังนั้นการกระทำใดเพื่อ ความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคมของตน จึงมีใจเรื่องที่จะต้องถูกตำหนิ

นอกเหนือจากนี้ พฤติกรรมที่น่ากล่าวถึงอีก 3 พฤติกรรม คือ พฤติกรรมการ ทำลายพันธุ์พืชและสัตว์ พฤติกรรมการทำให้สิ่งแวดล้อมสกปรก จากการเปรียบเทียบความ แตกต่างรายคูควววิชีของเซฟเฟ พบว่า คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปรากฏิยาจริยธรรม ทางลบน้อยกว่าคนภาคใต้และคนกรุงเทพมหานคร และสำหรับพฤติกรรมการทำลายพันธุ์พืช และสัตว์ ก็พบว่าคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปรากฏิยาจริยธรรมทางลบน้อยกว่าคนภาค กลางควว ซึ่งก็น่าจะเป็นไปตามลักษณะของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังที่กล่าวมาแล้ว คือ ขาดความยึดมั่น ถิ่นมั่นในระเบียบและขาดความจริงจังในชีวิต เนื่องจากได้รับความ กดดันจากสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าภูมิภาคอื่น ๆ (ประเสริฐ แยมกิ้น ฟุง 2516: 18-19) ดังนั้นจึงมีปรากฏิยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมเหล่านี้น้อยกว่าคนภูมิ- ภาคอื่น ๆ ดังกล่าว

อาชีพหลักของครอบครัวกับปฏิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมของผู้ที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม

ผู้มาจากครอบครัวอาชีพหลักต่างกัน คือ รัฐบาลกร ผู้ใช้แรงงาน ผู้ประกอบธุรกิจการค้าและลูกจ้าง มีปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมของผู้ที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือต่ำกว่า เพียง 2 พฤติกรรม คือ การควบคุมสัตว์ และการไม่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนพฤติกรรมที่เหลืออีก 18 พฤติกรรม ผู้มาจากครอบครัวอาชีพหลักต่างกัน มีปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรอาชีพหลักของครอบครัวแทบจะไม่มอิทธิพลต่อปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบเลย

ผลการวิจัยที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน คือ ผู้มาจากครอบครัวอาชีพหลักต่างกัน มีปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมของผู้ที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม 18 พฤติกรรม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะเป็นเพราะการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาของสังคมในปัจจุบัน มีผลต่อความรู้ความเข้าใจของบุคคล และทำให้บุคคลเห็นถึงผลดีและผลเสียของพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมได้มากกว่าอิทธิพลของอาชีพหลักของครอบครัว ดังนั้นถึงแม้ว่าครอบครัวจะเป็นแหล่งแรกเริ่มที่สำคัญที่สุดในการสร้างและพัฒนาการรับรู้ ทัศนคติ และค่านิยมของเด็ก แต่ในระยะต่อมาเมื่อเด็กเติบโตขึ้น เข้ามายู่ในวงสังคมที่กว้างขึ้นและในสถาบันการศึกษาแบบมาตรฐานของรัฐย่อมมีแนวโน้มที่จะเปิดรับข้อมูล ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อและค่านิยม จากสถาบันของรัฐและสภาพแวดล้อมในสังคมได้มากกว่าอิทธิพลจากทางบ้าน (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา 2523: 68-69) จึงทำให้พิจารณาพฤติกรรมเหล่านี้และมีปฏิริยาจริยธรรมต่อผู้ที่กระทำพฤติกรรมเหล่านี้ไปในทำนองเดียวกัน

ส่วนผลการวิจัยที่สอดคล้องกับสมมติฐาน คือ ผู้มาจากครอบครัวอาชีพหลักต่างกัน มีปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมของผู้ที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน จำนวน 2 พฤติกรรม คือ การควบคุมสัตว์ และการไม่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นั้น พบว่าผู้มาจากครอบครัวอาชีพหลักรัฐบาลกรและประกอบธุรกิจการค้า มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกน้อยกว่าและมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบมากกว่าผู้มาจากครอบครัวอาชีพหลักผู้ใช้แรงงาน ซึ่งเมื่อพิจารณาพฤติกรรมการควบคุมสัตว์ เช่น การผสมพันธุ์หรือการทำหมันสัตว์ การเร่งการเจริญเติบโตของสัตว์ จะเห็นได้ว่า กลุ่มผู้ใช้แรงงานโดยเฉพาะชาวไร่ชาวนา ตาม

ลักษณะวิชาชีพแล้ว จะต้องมียุทธศาสตร์กระทำต่อตัวในลักษณะเช่นนี้เสมอ จึงมิใช่เรื่องแปลกหรือเป็นพฤติกรรมที่จะต้องถูกกำหนด ส่วนผู้ที่มาจากครอบครัวอาชีพหลักกับราชการและผู้ประกอบการกิจการค้า ไม่มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับสัทธิโดยตรง ดังนั้นจึงอาจเห็นว่าการควบคุมสัทธิในลักษณะเช่นนี้เป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมไม่ควรนัก และมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมนี้มากกว่าผู้ที่มาจากครอบครัวอาชีพหลักผู้ใช้แรงงาน

พฤติกรรมการณ์ไม่อนุรักษ์ศีลปวัตรก็เช่นเดียวกัน ก็ ผู้ที่มาจากครอบครัวอาชีพหลักกับราชการและผู้ประกอบการกิจการค้า มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกน้อยและมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบมากกว่าผู้ที่มาจากครอบครัวอาชีพหลักผู้ใช้แรงงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครอบครัวราชการและผู้ประกอบการค้ารับรู้ถึงความสำคัญและคุณค่าของศีลปวัตรไ้มากกว่า ในขณะที่ผู้มีอาชีพหลักผู้ใช้แรงงานไม่มีเวลาที่จะคำนึงถึงเรื่องนี้มากนัก เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่บีบรัดตัว ดังนั้นจึงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกมาก และมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบน้อยต่อพฤติกรรมการณ์ไม่อนุรักษ์ศีลปวัตรนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่มาจากครอบครัวอาชีพหลักกับราชการและผู้ประกอบการกิจการค้า

สภาพความเป็นเมืองกับปฏิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม

ผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครชั้นใน กรุงเทพมหานครชั้นนอก อำเภอเมืองและอำเภอชนบท มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือต่ำกว่า จำนวน 6 พฤติกรรม คือ การสะสมวัตถุ การควบคุมสัทธิ การไม่อนุรักษ์ศีลปวัตร ความเชื่อในไสยศาสตร์ การแข่งสัทธิ การนำสัทธิมาทอสูกัน และมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมของผู้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือต่ำกว่า จำนวน 4 พฤติกรรม คือ การทำลายพันธุ์พืช การทำลายพันธุ์สัตว์ การไม่อนุรักษ์ศีลปวัตร และการสะสมวัตถุ จากจำนวนพฤติกรรมทั้งหมด 20 พฤติกรรม จึงสรุปได้ว่าตัวแปรสภาพความเป็นเมืองมีอิทธิพลต่อปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบค่อนข้างน้อย

ผลการสำรวจจึงส่วนใหญ่ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้จากเหตุผลที่ว่า สังคมเมืองและสังคมชนบท มีสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน ความเจริญทั้งทางวัตถุและทางการศึกษาที่คนในแต่ละสังคมได้รับก็แตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้อาจมีผลต่อ

พฤติกรรมหรือแนวคิดอื่น ๆ กล่าวคือตัวแปรสภาพความเป็นเมืองอาจมีอิทธิพลต่อแนวคิด และพฤติกรรมบางอย่าง เช่น พฤติกรรมการแข่งขัน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน สติปัญญา (แพรวพิมพ์ ประโทนเทพ 2516, มนต์ทิพย์ บุญเรือง 2517, มาโนช ชาญชาญ 2514) แต่ไปส่งผลต่อปฏิริยาจริยธรรมของผู้นั้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม จึงทำให้คนในสังคมเมืองและสังคมชนบทมีปฏิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมของผู้นั้นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่สอดคล้องกัน

สำหรับพฤติกรรมที่มาจากสังคมต่างกันมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกแตกต่างกัน จำนวน 6 พฤติกรรมนั้น พบว่า 5 พฤติกรรม คือ การควบคุมสัตว์ การแข่งสัตว์ การนำสัตว์มาต่อสู้กัน ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ และการไม่อนุรักษ์สัตว์ป่านั้น คนชนบทมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมเหล่านี้มากกว่าคนจากสังคมอื่น ๆ ซึ่งก็เป็นไปตามลักษณะของชาวชนบทที่มีชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติมากกว่าคนในสังคมอื่น สภาพของสังคมเป็นไปในลักษณะเฉื่อยชาเพราะไม่ต้องแข่งขันกับใคร (Hurlock 1967: 668) ดังนั้น พฤติกรรมกระทำต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อความสนุกสนานและความพอใจจึงเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับเขา และเมื่อเปรียบเทียบกับผู้อยู่ในสังคมอื่น จึงพบว่าคนชนบทมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมการควบคุมสัตว์ การแข่งสัตว์ การนำสัตว์มาต่อสู้กัน และการไม่อนุรักษ์สัตว์ปศุสัตว์สูงกว่าผู้มาจากสังคมอื่น ๆ ส่วนเรื่องความเชื่อในไสยศาสตร์ สังคมชนบทมีความเชื่อในเรื่องนี้อยู่มากและมีพฤติกรรมที่แสดงถึงความเชื่อเหล่านี้มากมาย อานนท์ อาภาภิรมย์ (2517: 75-76) ยกตัวอย่างพฤติกรรมความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติของชาวชนบทไทย เช่น คนไม้ที่มีขนาดสูง ชาวบ้านในละแวกนั้นมีความเชื่อจากคำบอกเล่าสืบต่อกันไปในท่อนองว่าคนไม้ใหญ่นั้นเป็นที่สถิตของเจ้าป่าและผีป่า ชาวบ้านมีความเกรงกลัวในอิทธิฤทธิ์ของเจ้าป่าหรือผีป่า นิยมกราบไหว้บูชา เพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องคุ้มครองให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่ตน และมีประเพณีนำผ้าแพรแดงไปหม่าตนไม้ เพราะมีคติเชื่อว่าเจ้าป่าหรือเจ้าพอบคนไม้นั้นชอบสีแดง ตลอดจนมีการ เช่น ไหว้เพื่อขอพร รวมทั้งการขอหวยเบอร์ ในท้องถิ่นชนบทบางแห่งมีหนองน้ำขนาดใหญ่ ชาวบ้านในละแวกนั้นมีความเชื่อถือต่อกันว่ามีเทพเจ้ารักษาหรือคุ้มครองหนองน้ำนั้น สัตว์น้ำนานาชนิดที่อาศัยอยู่ในหนองน้ำนั้นเป็นขงเทพเจ้าหรือเจ้าพอบ ใครจับไปบริโภคจะเกิดการปวดท้อง ท้องเดินหรืออาเจียร เพราะไปรบกวนสัตว์ที่เป็นของเจ้าพอบ ชาวบ้านไม่กล้าจับกิน ดังนั้นความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์จึงไม่ใช่เรื่องน่าแปลก หรือต้องถูก

ทำหนี เพราะคนชนบทส่วนใหญ่ได้พบเห็นพฤติกรรมเหล่านี้เสมอหรือบางทีก็เชื่อในเรื่องนี้ด้วย

นอกจากนี้พบว่า พฤติกรรมทั้ง 5 พฤติกรรมนี้ คนกรุงเทพมหานครชั้นในมีปฏิริยา-
จริยธรรมทางบวกน้อยกว่าคนจากสังคมอื่น ๆ เหตุผลก็เป็นไปในทางตรงกันข้ามกับที่กล่าว
มาแล้ว คือ คนกรุงเทพมหานครชั้นในไม่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง
พฤติกรรมบางอย่างที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะต่อสัตว์ อาจมองว่าเป็นเรื่องของการ
ทรมานและขาดเมตตา และเป็นพฤติกรรมที่ไม่ควรกระทำ พฤติกรรมการไม่อนุรักษ์ศิลปวัตถุ
ก็เช่นกัน คนกรุงเทพมหานครชั้นในได้รับการศึกษาให้เห็นคุณค่าของศิลปวัตถุและวางแผน
ศิลปวัตถุมากกว่าคนในสังคมอื่น ๆ พฤติกรรมการทำลายศิลปวัตถุจึงถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูก
ไม่ควรมากกว่า ส่วนพฤติกรรมความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ไม่ค่อยพบเห็นในสังคมกรุง-
เทพมหานครชั้นในนัก และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เจริญมากในกรุงเท-
พมหานครชั้นในน่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนกรุงเทพมหานครชั้นในละทิ้งความเชื่อในเรื่อง
ไสยศาสตร์ลง ดังนั้นคนกรุงเทพมหานครชั้นในจึงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรม
เหล่านี้น้อยกว่าคนในสังคมอื่น ๆ

พฤติกรรมอีกพฤติกรรมหนึ่ง คือการสะสมวัตถุ พบว่า คนอำเภอชนบทมีปฏิริยา
จริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมนี้น้อยกว่าคนในสังคมอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะคนชนบทให้ความ
สนใจกับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ
มากกว่าการสะสมวัตถุ สิ่งของไว้เป็นที่ระลึก จึงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกน้อยกว่าคน
ในสังคมอื่นที่มีความเจริญหรืออยู่ใกล้กับความเจริญมากกว่า

สำหรับปฏิริยาจริยธรรมทางลบ พบว่า คนอำเภอชนบทมีปฏิริยาจริยธรรมทาง
ลบต่อพฤติกรรมการทำลายพันธุ์พืช การทำลายพันธุ์สัตว์ การไม่อนุรักษ์ศิลปวัตถุน้อยกว่า
คนในสังคมอื่น ๆ และคนกรุงเทพมหานครชั้นในมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรม
เหล่านี้มากกว่าคนในสังคมอื่น ๆ ซึ่งเหตุผลก็เป็นไปในทำนองเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้าง
ต้น และนอกจากนี้คนกรุงเทพมหานครชั้นในยังได้รับการศึกษาและประชาสัมพันธ์ให้เห็น
ถึงผลเสียของพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมและปัญหาสิ่งแวดล้อมมากกว่าคนในสังคม
อื่น ๆ จึงมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมเหล่านี้มากกว่าคนในสังคมอื่น ๆ ส่วน
พฤติกรรมการสะสมวัตถุ พบว่า คนกรุงเทพมหานครชั้นในและกรุงเทพมหานครชั้นนอก มี
ปฏิริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมนี้น้อยกว่าคนในอำเภอชนบท ซึ่งดูจากพฤติกรรม

การสะสมวัตถุ ของที่ระลึก จะเห็นได้ว่าเป็นพฤติกรรมของการ ตามอย่างกันและขึ้นกับสมัยนิยม เมื่อการสะสมวัตถุใดเป็นที่นิยม คนกรุงเทพมหานคร ชั้นนอกซึ่งอยู่ไกลกับกรุงเทพมหานครชั้นในมากที่สุดจึงมีพฤติกรรมเลียนแบบได้เร็วกว่า ส่วนคนอำเภอชนบทไม่มีเวลาว่างที่จะให้ความสนใจกับเรื่องนี้มากนัก จึงมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบมากกว่าคนกรุงเทพมหานคร

สถานภาพกับปฏิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมปีที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครูและบุคลากร มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือต่ำกว่าจำนวน 15 พฤติกรรม และมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือต่ำกว่าจำนวน 14 พฤติกรรม จากพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น 20 พฤติกรรม จึงสรุปได้ว่าตัวแปรสถานภาพมีอิทธิพลต่อปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบอย่างมากระหว่างผลการวิจัยในส่วนใหญ่นับสนับสนุนสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ โดยสถานภาพต่างกัน มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกแตกต่างกัน 15 พฤติกรรม และมีปฏิริยาจริยธรรมทางลบแตกต่างกัน 14 พฤติกรรม ทั้งนี้จะเนื่องมาจากความแตกต่างของสถานภาพอันได้แก่ ระดับอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ เป็นต้น ที่ทำให้ความสามารถในการเรียนรู้ทางสังคม เช่น ความสามารถในการใส่ใจ การจดจำ กระบวนการกระทำทางกาย และกระบวนการจูงใจ (Bandura 1977: 22-29) แตกต่างกัน นอกจากนี้ความคาดหวังของสังคมที่มีต่อกิจกรรมสถานภาพต่างกัน ก็ยังแตกต่างกันด้วย โดยคนในสังคมจะเข้มงวดกวดขันและมีความคาดหวังมากกว่าคนที่มีการศึกษาสูงหรือมีระดับอายุสูงขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลทำให้กลุ่มสถานภาพต่างกันมีปฏิริยาจริยธรรมส่วนใหญ่แตกต่างกัน

ส่วนพฤติกรรมที่สถานภาพต่างกันมีปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบไม่แตกต่างกัน ได้แก่ การสะสมสิ่งมีค่า ความรักสัตว์ การแข่งสัตว์ นั้นนับเป็นพฤติกรรมที่บุคลากร ครู และนักเรียนใบบวาระดับชั้นใด มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน และมีปฏิริยาจริยธรรมทั้งทางบวกและทางลบไปในทำนองเดียวกัน

จากการแจกแจงความถี่ของจำนวนครั้งที่กลุ่มตัวอย่างแต่ละคู่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติตามวิธีการของเซฟเฟ พาวา นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกวาสถานภาพอื่น ๆ เมื่อคุณลักษณะพฤติกรรมที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกน้อย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำต่อสัตว์ เช่น การใช้แรงงานสัตว์ การฆ่าสัตว์ การทดลองกับสัตว์ การนำสัตว์มาต่อสู้กัน นอกจากนี้ก็เป็นพฤติกรรม การควบคุมพืชและสัตว์ พฤติกรรมการไม่อนุรักษ์พลังงาน และพฤติกรรมการอนุรักษ์ความงามธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มสถานภาพอื่น ๆ บางกลุ่มในแต่ละพฤติกรรมที่กล่าวมาแล้ว นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พิจารณาว่าพฤติกรรมเหล่านี้ไม่ถูกต้อง ไม่ดีงามและไม่สมควรกระทำมากกว่า จึงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกน้อยกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น ๆ ซึ่งอาจแยกกล่าวได้ ดังนี้

สำหรับพฤติกรรมกระทำต่อสัตว์ในรูปแบบต่าง ๆ พฤติกรรมการควบคุมพืชและสัตว์ นั้น ผู้ปกครอง ครู และนักเรียนอาจมีความเห็นเหมือนกันว่าพฤติกรรมเหล่านี้ไม่สมควรกระทำนัก แต่เมื่อคำนึงถึงความจำเป็นตามสภาพการจริง หรือตามสภาพความต้องการของมนุษย์ พฤติกรรมบางอย่างก็อาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งผู้ปกครอง ครู และนักเรียนในระดับชั้นสูงกว่าจะเข้าใจ และยอมรับได้ง่ายกว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีระดับอายุน้อยที่สุด และมีประสบการณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมที่กระทำต่อสัตว์แคบที่สุดในบรรดากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ดังนั้นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จึงมีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมกระทำต่อสัตว์ในแง่ของการเอาเปรียบหรือถือเอาประโยชน์ และพฤติกรรมการควบคุมพืชและสัตว์น้อยกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น ๆ โดยมีปฏิริยาจริยธรรมไปตามความรู้สึกทันที และมีการพิจารณาเหตุผลอื่น ๆ ประกอบน้อย

พฤติกรรมการไม่อนุรักษ์พลังงานและการอนุรักษ์ความงามธรรมชาติ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกน้อยเช่นกัน จึงอาจสรุปได้ว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เห็นความสำคัญของการประหยัดพลังงานมาก และในขณะเดียวกันก็เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ความงามธรรมชาติน้อย ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการให้การศึกษาและประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันที่เน้นในเรื่องของการสงวนพลังงานมาก จึงทำให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีปฏิริยาจริยธรรมทางบวกน้อยต่อการใช้พลังงานอย่างฟุ่มเฟือย และการที่การศึกษาและการประชาสัมพันธ์มีผลต่อนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มากที่สุดก็เพราะนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีอายุน้อยที่สุดในบรรดากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา และยังมีอายุน้อยก็มีโอกาสจะถูกชักจูงจากผู้ใหญ่ที่มีอายุมากกว่าได้ง่าย (Bass 1961:

เมื่อพิจารณาปฏิกริยาจริยธรรมทางลบ พบว่า ผู้ปกครองมีปฏิกริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดลอมมากกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น ๆ พฤติกรรมกระทำต่อสิ่งแวดลอมส่วนใหญ่ที่ผู้ปกครองมีปฏิกริยาจริยธรรมทางลบมากกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น ๆ ได้แก่ พฤติกรรมกระทำต่อสัตว์ เช่น การฆ่าสัตว์ การทดลองกับสัตว์ การนำสัตว์มาต่อสู้กัน นอกจากนี้ก็มีพฤติกรรมการทำลายพันธุ์พืช การทำให้สิ่งแวดลอมสกปรก และการทำลายทรัพย์สินฯ จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมเหล่านี้ไม่สมควรกระทำต่อสิ่งแวดลอมทั้งสิ้น และผู้ปกครองก็มีปฏิกริยาจริยธรรมไปในแนวทางที่พึงปรารถนา คือมีปฏิกริยาจริยธรรมทางลบต่อพฤติกรรมเหล่านี้มากกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น ๆ ซึ่งก็น่าจะเป็นไปตามบทบาทของผู้ปกครองที่จะต้องรับผิดชอบทั้งต่อครอบครัวและต่อสังคมมากกว่า ดังนั้นพฤติกรรมใดที่ไม่เหมาะสมไม่ควรผู้ปกครองจึงมีปฏิกริยาจริยธรรมทางลบมากด้วย

จากการแจกแจงความถี่ของจำนวนครั้งที่กลุ่มตัวอย่างแต่ละคู่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติตามวิธีของเชฟเฟ พบว่า ครูมีปฏิกริยาจริยธรรมทางบวกมากและมีปฏิกริยาจริยธรรมทางลบน้อยต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดลอมเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มสถานภาพอื่น ๆ ซึ่งเมื่อคุณลักษณะพฤติกรรมที่ครูมีปฏิกริยาจริยธรรมทางบวกมากและทางลบน้อย จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมกระทำต่อสัตว์ คือ การใช้แรงงานสัตว์ การฆ่าสัตว์ การทดลองกับสัตว์ นอกจากนี้ก็มีพฤติกรรมการทำลายพันธุ์พืชและสัตว์ การไม่อนุรักษ์พลังงาน และการทำให้สิ่งแวดลอมสกปรก ซึ่งก็นับว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่สมควรกระทำต่อสิ่งแวดลอมทั้งสิ้น และโดยหน้าที่แล้ว ครูต้องเป็นผู้ปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้แก่เด็กนักเรียน ดังนั้นจึงมีน่าจะเป็นกลุ่มที่มีปฏิกริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมเหล่านี้มากกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น ๆ แต่ผลที่พบกลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า พฤติกรรมที่กล่าวมาเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ไม่ดีงาม และไม่เหมาะสม แต่ในสภาพที่เป็นจริงพฤติกรรมบางพฤติกรรมก็จำเป็น เช่น การใช้แรงงานสัตว์ การฆ่าสัตว์เพื่อเป็นอาหาร และการทดลองกับสัตว์ ส่วนพฤติกรรมการทำลายพันธุ์พืชและทำลายพันธุ์สัตว์ การทำให้สิ่งแวดลอมสกปรก และการไม่อนุรักษ์พลังงาน ถึงแม้จะเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและไม่จำเป็น แต่ก็ เป็นพฤติกรรมที่ปรากฏในสังคมตลอดมา ดังนั้นในแง่ของการเปิดใจกว้างรับประสบการณ์ และการยอมรับสภาพต่าง ๆ ครูจะมีการยอมรับได้กว้างขวางกว่า เนื่องจากจากครูมีอายุและประสบการณ์มากกว่ากลุ่มสถานภาพนักเรียน และส่วนใหญ่อีกก็มีการศึกษาสูง

กว่ากลุ่มผู้ปกครอง ได้รับข่าวสารและข้อมูลต่าง ๆ มากกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น ๆ ในการพิจารณาจะมึ่ปฏิกิริยาจริยธรรมจึงค่านึงถึงผลที่เกี่ยวของได้มากกว่า เช่น ความจำเป็นสภาพการณ์ที่เป็นจริง หรือค่านึงว่าถ้าจะต้องเป็นผู้กระทำพฤติกรรมนั้น ๆ บ้าง เป็นต้น ครูจึงมีปฏิกิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมเหล่านี้มากกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น ๆ และมีปฏิกิริยาจริยธรรมทางลบน้อยกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม การมีปฏิกิริยาจริยธรรมทางบวกต่อพฤติกรรมที่ไม่ถูก ไม่ควร เช่นนี้ เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาของสังคม และน่าจะมีการศึกษาเกี่ยวกับปฏิกิริยาของครูต่อพฤติกรรมของผู้อื่นที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติมอีก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่กระจ่างชัดยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย